

Oikeusministeriö
kirjaamo.om@gov.fi

Viite: VN/22303/2023

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi esitutkintalain oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta

Aluksi

1. Oikeusministeriö on varannut korkeimmalle oikeudelle tilaisuuden lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeista esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta. Korkein oikeus esittää lausuntonaan seuraavan.
2. Ehdotetuilla muutoksilla tavoitellaan rikosoikeudenhoidon resurssien nykyistä oikeudenmukaisempaa ja tarkoituksenmukaisempaa kohdentamista. Tavoitteena on, että rikosprosessia sujuvoittamalla voitaisiin antaa oikeusturvaa tehokkaammin ja lyhentää käsittelyaikoja. Tavoitteena on parantaa oikeusturvan saatavuutta rikosasian käsittelyn ollessa nopeampaa ja edullisempaa kuitenkin unohtamatta sitä, että asianosaisilla säilyy mahdollisuuksia vaikuttaa asian käsittelyyn.
3. Korkein oikeus pitää lähtökohtaisesti kannatettavana, että rikosprosessia pyritään mahdollisuuksien mukaan sujuvoittamaan. Erilaisia keinoja, joilla voidaan lyhentää käsittelyaikoja, on pidettävä kannatettavina ja perusteltuina. Nyt ehdotettujen sujuvoittamistoimien kohdalla kysymys on sen arvioinnista, miten hyväksyttävä tasapaino löydetään prosessin keventämisen ja oikeusturvan toteutumisen välillä.

Kirjallinen menettely

4. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (rikosoikeudenkäyntilaki) 5 a luvun mukaisen kirjallisen menettelyn soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi kahdella tavalla. Ensinnäkin se soveltuisi rikoksiin, joista säädetty enimmäisrangaistus olisi nykyisen kahden vuoden asemesta neljä vuotta vankeutta. Toiseksi menettelyssä voitaisiin tuomita nykyistä pidempi, enintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Lisäksi menettelyn edellytyksiä kevennettäisiin siten, että nimenomaista syytteen teonkuvauksen tunnustamista sekä suostumusta kirjalliseen menettelyyn ja luopumista pääkäsittelystä ei vaadittaisi, vaan riittävää olisi niin sanottu hiljainen suostumus ja luopuminen. Edellytyksenä olisi kuitenkin, että vastaaja on tunnustanut teon ja ilmoittanut suostuvansa kirjalliseen menettelyyn, mutta tältä osin riittävää olisi, että tällaiset ilmoitukset on saatu esitutkinnassa. Tuomioistuinvaiheessa vastaajalle ilmoitettaisiin haasteessa, että asia voidaan

ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta, jos hän ei vaadi pääkäsittelyn toimittamista.

5. Suomen perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Rikosoikeudenkäyntilain 5 a lukua (243/2006) säädettäessä perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 31/2005 vp) todennut, että esimerkiksi vaatimus käsittelyn suullisuudesta kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 35/2024 vp, kohta 6) todennut, että perustuslain 21 §:n säännökset eivät estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia niissä turvattuihin oikeuksiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta kulloinkin kyseessä olevan oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa.

6. Luonnoksen säätämisyjärjestystä koskevissa perusteluissa on katsottu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön kehittyneen siten, että myös hiljainen suostumus ja luopuminen oikeudenkäynnin suullisuudesta on riittävä, kunhan vastaaja on ymmärtänyt menettelynsä seuraukset. Ehdotetun menettelyn katsotaan turvaavan sen, että luopuminen tapahtuisi yksiselitteisesti, vaikka se ei tapahtuisikaan nimenomaisella ilmoituksella.

7. Rikosasioiden käsittelyssä pääsääntö on, että rangaistukseen tuomitseminen edellyttää vastaajan henkilökohtaista kuulemistä tai häntä on edustanut asiamies (rikosoikeudenkäyntilaki 8 luku 3 § 1 momentti). Tästä on säädetty useita poikkeuksia, joista kirjallinen menettely muodostaa yhden. Ehdotetut muutokset kirjalliseen menettelyyn merkitsevät soveltamisalan laajentumisesta ja menettelyn keventämisestä johtuen olennaista muutosta nykyisin voimassa olevaan sääntelyyn. Erityisesti menettelyn keventämisen osalta luopuminen nykyisin vaadituista edellytyksistä, jonka mukaan vastaajan tulee tunnustaa syytteessä kuvattu teko ja nimenomaisesti suostua kirjalliseen menettelyyn ja luopua oikeudesta suulliseen käsittelyyn, ovat oikeusturvan toteutumisen kannalta merkittäviä heikennyksiä nykyiseen. Käräjäoikeuksille ja valitusten myötä myös ylemmille oikeusasteille voisi myös syntyä aikaisempaa useammin tarve arvioida yksittäistapauksittain kysymystä siitä, onko oikeuksista luopuminen tapahtunut yksiselitteisesti ja onko asiassa siten edellytyksiä kirjalliseen menettelyyn vai ei.

8. Korkein oikeus toteaa, että käsittelyn suullisuus on eräs oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustulilla suojattu osa-alue. Tähän säädettävät poikkeukset olisi perusteltua tehdä siten, että mainittu oikeusturvan tae pääsääntönä säilyisi. Luonnoksen perusteluissa on todettu, että kirjallisessa menettelyssä ratkaistaan tällä hetkellä käräjäoikeuksissa keskimäärin noin 25 % rikosasioista. Kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentamisen vaikutuksista siihen, miten suuri osuus jatkossa voitaisiin ratkaista kirjallisessa menettelyssä, ei luonnoksessa ole esitetty tarkempia arvioita. Jos soveltamisala laajennetaan käsittämään enintään neljän vuoden vankeusrangaistuksen uhkaiset rikokset ja tuomittava enimmäisrangaistus korotettaisiin yhteen vuoteen, potentiaalisten kirjallisen menettelyn asioiden määrä kasvaa merkittävästi. Asian jatkovalmistelussa olisi perusteltua pyrkiä arvioimaan tarkemmin sitä, millainen vaikutus laajennuksella olisi kirjallisen menettelyn käyttöalaan ja tuleeko kirjallisesta menettelystä jo ensimmäisessä oikeusasteessa rikosasioiden pääsääntöinen käsittelytapa.

9. Lisäksi ehdotettu uudistus siitä, että vastaajan hiljainen luopuminen oikeuksistaan olisi riittävää kirjalliseen menettelyyn, herättää kysymyksen siitä, vaarantaako menettelyn keventäminen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Vastaaja ei esitutkinnassa rikoksen tunnustaessaan tiedä syytteen teonkuvausta.

10. Kirjallisen menettelyn sujuvoittamisen tulisi perustua yksinkertaiseen menettelyyn vastaajan oikeusturvaa vaarantamatta. Luonnoksessa kirjallisen menettelyn tehostamista on katsottu edellyttävän erityisesti se, että nykyisin menettelyn edellytyksenä oleva suostumuslomake jää palautumatta käräjäoikeuteen vajaassa 2 000 asiassa. Useimmiten näissä tilanteissa syyte saadaan nykyisin ratkaistua poissaolokäsittelyssä, johon on voitu toimittaa kutsu samassa yhteydessä kirjallista menettelyä koskevan haasteen tiedoksiannon kanssa. Suostumuksen puuttumisesta mahdollisesti seuraava poissaolokäsittely ei puolestaan lisää merkittävästi asian käsittelyn työ määrää. Nimenomaisen suostumuksen edellyttämisen on tähän saakka katsottu olevan vastaajan oikeusturvan toteutumisen kannalta tärkeää. Vastaajan nimenomaisen suostumusedellytyksen poistaminen voi johtaa paitsi oikeusturvan heikentymiseen myös tuomioistuinten työ määrän lisääntymiseen, jos suuressa määrässä asioita asiaa käsittelevä tuomari joutuu arvioimaan, kattaako esitutkinnassa annettu tunnustus ja suostumus sen teon, josta syyttäjä on myöhemmin päättänyt nostaa syytteen. Yksittäistapauksellista harkintaa kirjallisen menettelyn soveltumisesta lähtökohtaisesti rutiiniasoiden käsittelyyn olisi perusteltua välttää. Jatkovalmistelussa voisi olla vielä syytä tarkemmin arvioida, voitaisiinko esimerkiksi poissaolokäsittelyn edellytyksiä laajentamalla ratkaista niitä ongelmia, joita kirjalliseen menettelyyn erityisesti vastaajien suostumusten puuttumisen vuoksi on katsottu liittyvän.

11. Tähän liittyy myös ehdotettu muutos siitä, että puhelintiedoksianto olisi riittävä tiedoksiannontapa kirjallisen menettelyn rikosasioissa. Puhelintiedoksiannossa vastaanottajalle on puhelimitse ilmoitettava asiakirjasta asia, vaatimus tai velvoite ja sen pääasiallinen peruste, määräaika ja uhka sekä muut vastaavat tarpeelliset seikat. Puhelimitse tiedoksi annettu asiakirja on lähetettävä viipymättä kirjeenä tai sähköisenä viestinä vastaanottajan ilmoittamaan osoitteeseen, jollei se ole erityisestä syystä ilmeisen tarpeetonta. On oletettavaa, että ainakaan kaikissa tilanteissa vastaaja ei saa puhelimitse täydellistä selkoa siitä, mistä ja millä teonkuvauksella syyttäjä vaatii rangaistusta. Lopullisen tiedon vastaaja voi saada vasta, kun asiakirjat ovat saapuneet hänen käytettäväkseen. Tiedoksianto katsotaan kuitenkin tapahtuneen sinä päivänä, kun tiedoksianto puhelimitse tapahtuu ja tästä alkaisi 14 päivän määräaika vaatia pääkäsittelyä. Tätä 14 päivän määräaikaa on pidettävä verrattain lyhyenä, koska ainakin postitse tapahtuvassa asiakirjojen toimittamisessa voi käydä niin, että määräajan päättymisen on hyvin lähellä tai jopa päättynyt siinä vaiheessa, kun posti tulee perille. Asian jatkovalmistelussa voisi olla vielä tarpeen arvioida vähintäänkin sitä, olisiko mainittua määräaikaa tarpeen pidentää.

12. Korkein oikeus toteaa lisäksi, että kirjallisen menettelyn menettelyedellytysten keventäminen käräjäoikeudessa voi aiheuttaa myös epätoivottavia seurannaisilmiöitä eli esimerkiksi hovioikeuteen tapahtuvien muutoksenhakujen lisääntymistä. Nykyisin nimenomaisen suostumuksen ja luopumisen sekä syytteen teonkuvauksen tunnustamisen jälkeen vastaajalla ei ole tyypillisesti aihetta valittaa hovioikeuteen. Kaavailtujen muutosten jälkeen vastaaja voisi käräjäoikeuden tuomion jälkeen kiistää esimerkiksi sen, että hän ei ole käsillä olevissa olosuhteissa luopunut yksiselitteisesti oikeuksistaan. Lisäksi vastaaja voisi aikaisempaa helpommin kiistää käräjäoikeuden tuomion jälkeen syytteen teonkuvauksen, kun nimenomaista

syytteen teonkuvauksen tunnustamista ei edellytetä. Jos vastaaja kiistää valituksessaan hovioikeudelle syytteen, käräjäoikeudessa saavutetun menettelyn sujuvoittamisen hyödyt menetetään. Luonnoksessa ei ole tarkemmin arvioitu sitä, miten kaavaillut muutokset mahdollisesti vaikuttavat muutoksenhakuun ja oikeudenkäyntimenettelyn tehostamiseen kokonaisuudessaan. Näitä voisi olla vielä perusteltua arvioida jatkovalmistelussa.

Poissaolokäsittely

13. Nykyisin voimassa oleva rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 11 §:n mukainen poissaolokäsittely perustuu siihen, että esteettä istunnosta poissa oleva vastaaja on luopunut hiljaisesti, mutta yksiselitteisesti oikeudestaan tulla kuulluksi (ks. KKO 2022:34, kohta 7). Rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 12 §:n suostumukseen perustuvaa poissaolokäsittelyä on sovellettu harvoin.

14. Poissaolokäsittelyn soveltamisalaa laajennettaisiin kirjallista menettelyä vastaavasti siten, että siinä voitaisiin tuomita enintään vuoden vankeusrangaistus, kun nykyisen sääntelyn mukaan vastaajan poissaolosta huolimatta voidaan tuomita enintään kolmen kuukauden tai hänen suostumuksellaan enintään yhdeksän kuukauden pituinen vankeusrangaistus. Lisäksi poissaolokäsittelyä koskevaa sääntelyä menettelyn osalta sujuvoitettaisiin yksinkertaistamalla sääntelyä siten, että rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 12 §:n säännös mahdollisuudesta tutkia ja käsitellä asia vastaajan poissaolosta huolimatta tämän nimenomaisella suostumuksella poistettaisiin. Vielä sääntelyä selkeytettäisiin lisäämällä säännös siitä, että poissaolokäsittelyssä voidaan ottaa vastaan todistelua, joka on nimetty haastehakemuksessa tai joka muutoin on hyvissä ajoin ennen asian käsittelyä saatettu vastaajan tietoon ja hänelle on varattu tilaisuus lausua siitä.

15. Korkein oikeus on ratkaisussaan (KKO 2022:34, kohta 10) todennut, että rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 11 §:n mukainen poissaolokäsittely merkitsee poikkeusta pääsäännöstä, jonka mukaan rikosasian vastaajaa on kuultava henkilökohtaisesti pääkäsittelyssä. Poissaolokäsittelyn edellytyksiä on siten tulkittava lähtökohtaisesti suppeasti. Rikosprosessin tehokkuutta ja toimivuutta koskevat näkökohdat puoltavat kuitenkin vastaajan henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta luopumista silloin, kun asiassa esitettävä selvitys on laadultaan yksiselitteistä ja laajuudeltaan riittävän kattavaa ja tyydyttävää siten, että asia on vastaajan poissaolosta huolimatta mahdollista selvittää niin, ettei vastaajan syyllisyydestä jää varteenotettavaa epäilyä. Ratkaisussa (KKO 2025:53, kohta 13) todetulla tavalla poissaolokäsittelyn edellyttämä selvitysaste on saavutettavissa lähinnä suhteellisen yksinkertaisissa rikosasioissa. Lisäksi on harkittava tuomioistuimen edellytykset arvioida seuraamuskysymystä eli esimerkiksi sitä, onko tapauksessa rangaistuksen mittaamiseen tai lajinvalintaan liittyviä erityisiä olosuhteita ja mitkä ovat vastaajan mahdollisuudet ennakoida seuraamus.

16. Korkein oikeus pitää perusteltuna, että poissaolokäsittelyssä ei ole kahta erilaista menettelyedellytystä nykyisin rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 11 ja 12 §:ssä säädettyyn tapaan. Edelleen poissaolokäsittelyssä järjestetään suullinen käsittely ja kysymys on siitä, että vastaaja ratkaisun uhalla tapahtuvasta kutsusta huolimatta jää saapumatta pääkäsittelyyn. Tällöin arvioitavana on se, onko vastaaja tietoisena oikeuksistaan luopunut oikeudestaan tulla kuulluksi. Hiljaisen suostumuksen voidaan katsoa tapahtua riittävillä tiedoilla informoituna, kun vastaaja saa haasteessa tiedon siitä, millä uhilla hänet kutsutaan ja haastehakemuksesta tiedon syytteen

teonkuvauksesta ja syyttäjän seuraamuslupauksesta. Tämä edellyttää kuitenkin myös yksittäistapauksellista arviota kussakin asiassa.

17. Poissaolokäsittelyn soveltamisalan laajentaminen siten, että menettelyssä voitaisiin tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistus, johtaa oletettavasti siihen, että poissaolokäsittelyyn ohjautuu huomattavasti suurempi määrä asioita kuin nykyisin. Myös monien rikoslajien törkeitä tekemuotoja voitaisiin jatkossa käsitellä poissaolokäsittelyssä. Tähän liittyy aikaisempaa suurempi mahdollisuus myös siihen, että vastaajan esitutkinnassa kiistämää tekoja ohjautuu menettelyyn, kun samalla todistelun vastaanottamista koskeva säännös lisättäisiin rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 12 §:ään. Tuomioistuimet voivatkin joutua aikaisempaa huolellisemmin jo pääkäsittelykutsua laatiessaan harkitsemaan, voidaanko asia tutkia ja ratkaista rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 11 §:n mukaisesti. Lähtökohtana olisi jatkossakin pidettävä, että poissaolokäsittelyssä ei esitetä laajaa ja ristiriitaista henkilötodistelua.

18. Muilta osin korkeimmalla oikeudella ei ole lausuttavaa ehdotuksesta.

Korkein oikeus

Tatu Leppänen
Presidentti

Jussi Alaranta
Hallinnollinen lakimies

Esittely täysistunnossa 18.6.2025

Läsnä

Presidentti Leppänen ja oikeusneuvokset Sippo, Kantor, Huovila, Uusitalo, Engstrand, Mäkelä, Tammi-Salminen, Tapani, Ojala, Guimaraes-Purokoski, Turpeinen, Pölönen, Hakamies ja Melander.

